

Lakodalom a kalotaszegi Magyarvalkón

Ma már sokkal egyszerűbb a valkói lakodalom, mint régen volt.* Ennek oka nemcsak a gazdasági viszonyokban, hanem a város egyre jobban érvényesülő hatásában is rejlik. Csak nagyritkán és csak nagyobb gazda házáznál fordul elő manapság, hogy mindennek úgy megadják a módját, amint ez még a régi valkói lakodalmakkor szokás volt; ezeknek emlékét már csak a falu vénebbjei őrizték meg. Mostanában nem egyszer megtörténik, hogy a legény egyszerűen megszökteti a leányt, sokszor éppen a szülők beleegyezésével, akármit is beszéljenek róluk a faluban. Ezzel megtakarítják azt a sok költséget, mely a lakodalommal járna. Ezért is egyeznek bele, különösen szegényebb családoknál a leány megszöktetésébe.

Valkói tartózkodásom alatt, 1937-ben, alkalmam volt résztvenni két módosabb család gyermekének lakodalmán; erről az alábbiakat jegyeztem fel.

„Nagy dendőciával mēnyen“ mesélték, mikor a lakodalom előzményeiről kérdezősködtem. A *legín* (legény) először *kitapasztajja* (kitapasztalja) a *lējánt* (leányt). Nem könnyű dolog bizony ez, mert sok vetélytársa akad, s megtörténhetik, hogy a leány nem őt „szereti ki cimboráji“ közül. A legények a leány házánál gyűlnek össze esténként — keddet és pénteket, a *bütüs napokat* (böjtös napokat) kivéve, amikor, csúfságból, mosót tesznek a zsebükkbe. Vidám tréfálkozással töltik ilyenkor az időt, míg végre csak kiténik, hogy ki az, akit a leány magának kiválasztott. A „kiszeretett“ legény, akinek a leány vonzalmát kedves figyelmességgel, pl. egy pohár víz-adásával, stb. is tudtul adja, marad azután a legtovább a leánynál. A faluban nemsokára híre terjed az új jövendőbeli párnak. A falu nagyon számontartja most már őket és jaj volna annak a legénynek vagy leánynak, aki szándékát most akarná megváltoztatni.

Még hátra vannak azonban a szülők, akik először — komoly formában — csak a *mēkkérés* (megkérés) alkalmával értesülnek a dologról. Megtörténik, hogy a leány szüleinek nem tetszik a legény. Nem egyszer szöktetett már meg ilyen esetben leányt a legény. „Így jára Keví Kata is“ — mesélték a falusiak. Egyik leány pedig bánatában, hogy nem mehetett ahhoz a legényhez, akit szeretett, a hóra feküdt ki és úgy halt meg. Ha azonban a szülők-

* A szerző e leírás anyagát a bécsi döntés után tőlünk elszakasztott, ma a határ túlsó felére esett Magyarvalkón 1937–1938 folyamán gyűjtötte. Néprajzi gyűjtésének anyagából már eddig is közzétette a következő dolgozatokat: *A népi kendermunka műszókincse Magyarvalkón*. Debrecen, 1938. Dolgozatok a debreceni Tisza István tudományegyetem magyar néprajzkutató intézetéből. 1. sz. (Szerk.: Csűry Bálint). *Magyarvalkói vállfőminták* (Magyar Néprajz I, 122–9). *Adatok a magyarvalkói szénacsínáláshoz*. Ethnographia, 1940: 484–8. *Temetés, temető és halotti tor a kalotaszegi Magyarvalkón*. Uo. 1942: 132–43. — *Juhajtkészítés Magyarvalkón*. Uo. 1943: 85–6. [A szerk.]

nek nincs kifogása a házasság ellen, szokás szerint a legközelebbi szombaton este megtörténik a legény apja részéről az *ünnepi jés mékkérés*, mikor is *mízes pálinkával* (mézes pálinka, 'cukrozott pálinka'), — de régen mézzel édesítették —, *pánkóval* (pánkó) várják a legény egész családját.

A megkérést követő kedden a bánffyhungyadi vásárba megy a legény és a leány szüleivel együtt. Megveszik a *jegyeket*. A legény *gyűrűt*, melybe mindkettőjük nevét véseti be, *jetykötőit* (jegykötő) és 20—30 darab *keszkenőt* (keszkenő) vesz a leánynak, a leány pedig a legény kalapjába *tükörzsbokrétát* (tükros bokréta), ha büszke a legényre három tükörrel. Ezeknek az ajándékoknak az átadása a *jeccserélés* (jegycserélés) csak szombaton a *mátkásítás* alkalmával történik. Ez vacsora keretében megy végbe. A leány a bokrétát kendőbe burkolva adja át. A leánynak szánt kendőbe pedig a leány fényképét teszi a legény. A következő nap, vasárnap, ezekkel a jegyekkel megy a legény és a leány a templomba.

Az igazi ajándékozás azonban csak ezután következik. A következő kedden megint a hunyadi vásárban látjuk a házasulandókat. „*A menyasszon felöltözteti a vőülegint*“ (a menyasszony felöltözteti a vőlegényt) — mondják. Vesz neki *inget* (ing), *gatyát* v. *lábravalót* (lábravaló), *sürcöt* (sürc, kötény). Megajándékozza a legény többi családtagjait is. A *nyiszoróú lányok* (nyoszolyó lányok) — négyen vannak — egy-egy *fejkendőt* (fejkendő), a *vőüférek* (vőfély) — szintén négyen vannak — *olajozs zsepkendőt* (sima tapintású zsepkendő) kapnak ajándékba. A vőlegény ekkor veszi meg menyasszonyának a piros *jeccsizmát* (jegycsizma), a *pántlikás jetykötőt* (jegykötő) és a *bojtot* (bojt). A leány szüleit pedig az *anyóus-* (anyós) és *apóus-csizmával* (apóscsizma) ajándékozza meg. A legény édesanyja, az *anyám-asszony*, *ményének* (meny) *fehír keszkenőt* (fehér keszkenő), vagy *dulandrét* (tulle anglaise; hímzett fátyol) vesz. „A dulandré 1.50 méter szílezs gyönyörű varássá kicsifritot keszkenőü“ — magyarázta meg Kelemen Paliné. Ez a kendő a menyasszony legszebb ruhadarabja, mely most fátyla, ravatalán pedig szemfedele lesz.¹ Ugyancsak az anyámasszony ajándéka a *halpénzes cifra főkötőü* (halpénzes cifra fejkötő) és a *homlokra valóú csipke* is. Az ajándékokat azonban csak a lakodalom napján adják át egymásnak.

Egy héttel a lakodalom előtt azután megkezdődik a sütés-főzés és a készülődés. Sütik a sok *csigást*. Vasárnap este pedig elindulnak a *hivogatóúk* (hívogatók) — egy a legény és egy a leány részéről — és ezekkel a szavakkal hívják meg a lakodalomra a rokonságot és az ismerősöket: „*En átalam szólítattya Bálint András Dombi, hogy legyenek ojan szivessek megjelenni mához éty hétre lesz a fija esküvőüje, éty pohár borra, éty pár tányér levesre, éty pár táncra.*“ Vagy versben:²

¹ Malonyay Dezső így írja le: „... finom fehér patyolat fátyol, két sarkában (egymással átellenben levő sarokban) kivarrott díszítéssel. A dulandlé (tulle anglaise) díszítő szegését színes pamutból, ú. n. „berliner“-ből vagy mint ők mondják hárászából varrják; körülötte többnyire egyszerű, ritkakockás vagy háromszöges dísz fut végig a fátylon, s a sarkokat mejjrevaló hátsó részének középső díszéhez hasonló hímzés tölti ki.“ (*A magyar nép művészete*. Bp. 1907. I, 56.)

² A szövegben közölt lakodalmi köszöntöket Péter János Pandurtól (70 éves) hallottam, részben pedig fiának Péter Márton Pandurnak feljegyzéseiből gyűjtöttem össze, melyeket ő apjától hallott. Ezek a köszöntők most is a Péter (Pandur)-család birtokában vannak.

Jóy napot kívánok
 Kérlek mékhálgassatok
 Ném beszilek tréfát
 Tiszta valóságot
 Vilák kezdetitü úgy vóút és úgy legyen
 Hogy a magyar nemzet szaporodást vészen
 Bálint András Dombi házasonni kiszül
 Akinek nevében hivogatni jöttünk
 Bálint András Dombi miáltalun kéreti
 Kigyémeteg baráccságot igazán kinyérni
 Légyenek szivessek a menyegzőüre jönni
 Terített asztához s amellé leüni
 Jókedved deríteni, vígam mulatozni
 És a vöülegényes háznag diszére lenni
 Légyenek szivessek nálla mégjelenni.

A lakodalom napja előtti pénteken van a *konyhafa*. A meghívottak közül néhányan, akiknek szekerük van, a főzéshez szükséges fáért mennek az erdőbe. Sok *csetenyét* (fenyőágot) is hoznak, ezzel díszítik fel a *csetenyész szekeret*, mellyel majd a menyasszonyért mennek és ebből csinálnak *csóvát* (csóva) a völegény háza előtt. A csóva sok lombbal és fenyőággal, vagy más díszsel feldíszített magas rúd.

A nyoszolyó leányok „cifra virágból“ a *vöüférpácákat* (vöfélypálca) díszítik fel és bokréttákat kötnek. A cigány is megérkezik.

Ezalatt a *pitárban* (pitvar) nagy *tüszéjt* (tűzhely) állítanak fel és nagy üstöt tesznek a tüzre. Főzik a *levest* és az *almás itét* (almás étel).³ A vöfélyek eközben a feldíszített vöfélypálcákkal újból elindulnak a faluba, hogy a *lakodāmas vendégeket* (lakodalmas vendég) meghívják. Egyúttal adományokat is gyűjtenek. A meghívást az *ērsőü vöüfēr* (első vöfély) végzi, aki mondókáját így szokta befejezni: „*Mivē a menyasszon ety kicsid bārna, kérünk ety kis fehiritőüt*“ (nehány tojást). A *második vöüfēr* a magával hozott fadénybe, a *kártyába* gyűjti össze az adományokat.

Ezután cigányzene mellett a *kosarasokért* mennek. A kosarak oldaláról, melyeket az asszonyok — a kosarasok — visznek a lakodalmas házhoz, rövid pálcákon *laska pánkóúk* függnek köröskörül, a kosárban pedig nagy perec van. Vig énekszóval és *csujogatással* — rimes kétsoros versek mondásával — gyűlnek össze lassan a „*nípek*“ a menyasszony és völegény házában. A *násznagyok*⁴ pedig elindulnak a menyasszony házához, hogy felszólítsák őt az *esketőüre* (eskető).

A menyasszony házánál a *kiadóú* (kiadó)⁵ fogadja őket, aki a menyasszonyt képviseli. A *násznatyköszöntőüvél* (násznagyköszöntő) köszöntenek be:

Kiadóú gazduram ējöttünk hozzájuk
 Légyenek Istentü ádottak minnyájok

³ Ételnék neveznek minden olyan leveses táplálékot, melyben hús van.

⁴ Két násznagy van. Legtöbbször a legény bátyjai és unokatestvérei.

⁵ Legtöbbször a leány bátyja, vagy legközelebbi férfitrokona.

Mēr szükséges vala, hogy mos fekeressük
 A szükséges dógot együtt ekövessük
 Mērt elérkezék az a határidőü
 Mējben az ifjak köszt megléssz az esküvőü
 Ekövetkezett az a határnap
 Hogy a jegyeseket megeskesse a pap
 Légyenek szivesek rejánk figyelmezni
 És a lejánzóvā jegyzőü úrhoz menni
 Hogy a jegyzőü urunk őüket kikérdezze
 A többi házaspárok közzé berendezze
 Asztám pedig a harankszókat hajják
 Mejjek az ifjakat esküvőüre hijják
 Hát sziveskeggyenek a templomba menni
 Az eskümondásra buzgom megjelenni
 Ott Isten törvénye szerim megesküsznek
 Égymásnak örökös húséget ígérnek
 A hit ész szeretet aranylánca lészen
 A zisten segíjjen hát ára benünket

A kiadó erre így válaszol:

Hallóuk násznagyuram emondot szavajit
 Minket sērkengetőü sok szíp mondásajit
 Mi is igyekesztünk, hoty pontosak légyünk
 Ami csak szükséges, hoty mindaszt méktéggyünk
 A kikérdezésre mēk fogunk jelenni
 A zesketőüre is készem fogunk lenni.

A násznagyok ajándékba a *násznatykendőibe* (násznagykendő) kötött *násznatypercet* (násznagypercet) kapják. Ők pedig mézes pálinkával kínálják meg a kiadót. Sokszor előfordul, hogy míg így iddogálnak, csúfságot üznek a násznagyokkal és lábukat az asztallábihoz kötik. Csak mézes pálinkával válthatják ki magukat. A násznagyok után a nyoszolyó asszonyok jönnek és hozzák a vőlegénynek és édesanyjának az ajándékait: a jegykötőt, *fejítőis párnát* (fejtős, piros csfkos párna), fehér keszkenőt, cifra főkötőt, jegycsimát és a „lékfőübb, a jegyet“: sok keszkenőt. A menyasszony fogadja őket. Ezeket az ajándékokat azután, hogy mindenki láthassa a menyasszony hozományát, az udvarra tett ágyra és melléje rakják. Ez az *átykitevőü* (ágykitevő), mely a leánynak a szülőiházból való távozását jelképezi.⁶

A menyasszony is készülődni kezd, *kiköszön* szüleitől, testvéreitől, a rokonságtól, „leánycimboráitól“ és a szomszédoktól.

A kiköszönést helyette ilyenkor a násznagy végzi el:

Mielőtt évinném e ház virákszálát
 Had mongyam ē röviden az őü bucsuzását
 Őü nēm főjthattya ē siróuzokogását
 Azér mondom én ē szive óühajtását

⁶ Azt tartják, hogy a férjhezmenő leánynak, ha elviszi guzsalyát a szülői háztól, mind leánygyermekéi lesznek.

Köszönöm jóu apám sok szivességeket
 Ággya még a zistem minden lépésedet
 Hogy örömmel éhess több bödog éveket
 Isten otamába ajállak tégedet
 Szeretőü jóu anyám hát néked mit monygyak
 Aki hún dājkátál éngem lejányodnak
 Bödogül fojjanak napjaji éltednek
 Mēr jóu anyám vóutál nékem gyermekekednek
 Rátalátam immár szeretet páromra
 Eddigi hejjetem ujjāl cserélem ma
 Bocsáss ē hát idēsanyám szárnyajimra
 Kisérjen adásod éngem utamra
 Kedves testvérejim fogjátok mēk kezem
 Tölletek válásom esik nagy nehezen
 Tārcson össze Isten tesvérszeretedbe
 Jóuk légyünk egymáshoz az egisz éledben
 Kedves lejámbarátim óu bocsássatok még
 Ha valaha tám vétettem tinéktek
 Köszönöm a hozzám valóu jószivességeitek
 Légyeteg bödogok míg a főüdön éltek
 Vigre jóu szomszédim jönnek előü rendre
 S minden rokonajim a vendiksereggel
 Kik hozzám valának szivesz szeretettel
 Ággya még Istem mim bödog élettél
 Légutojján tisztēt násznagyuram
 A zisten segítse, aki az égbe van
 Vigē mām bucsumnak követem a zuram.

A menyasszony ezután az esküvőre készül és öltözködni kezd. Édesanyja segíti ebben. Gyászcs, fekete pamuttal kivarrt *válfűs inget* (vállfős ing) vesz föl, nyakába a vastag, piros *gránát-gyöngyűsör* alá *gyászos pántlikát* köt, mert leányságát gyászolja. Alsó ruháját a *mis-más vászonból* (vászon, melyet kender és gyapot fonálból szöttek) készült *penygyel* (pendely) egészíti ki. A pengyelre kerül elől a *pántlikás kötőü* (pántlikás kötény) és a derékban *darázsölt* (kivarrt), piros posztóból készült *muszűj* (muszuly), melyet úgy *csörgőusan* hajtának fel. Az ingre a báránybőrrel bélelt, gazdagon kihimezett és díszített *mērevalóut* (mellrevaló) veszi. Símára fésült és hátra-szorított haját *tyikába* (egyágú fonat) fonja, melybe *pántlikát* és *bőjtot* (bojt) fon be. Lesímitott hajára a halpénzes cifra főkötőt és a homlokra való csipkét teszi. Fejét a *dulándléval* köti körül, melyet egyszer nyakán körülsavar és hátul a sarokig böcsát le. Lábára díszes, zölddel kivarrt, puhaszárú, *piros csizsmát* húz. Jobb karjáról fekete *kézbevalóu kendőü* (kézbevaló kendő) hull alá. Az anyja még, hogy majd a szüülsnél ne legyen leányának nagy fájdalma, néhány búzaszemet, az igézet ellen pedig sót vagy kulcsot rejt leánya kebelébe.

E közben a vőlegény is készülődik otthon. Lobogósujjú, *födörvászonból* (fodorvászon) készült rövid *inget* (ing) vesz fel. *Gatyájára* vagy *lábravalóüjára* (lábravaló) virágosmintájú *sürcot* (sure, kötény) köt. Az ingre, mely-

nek nyakába *nyakravalóút* (nyakravaló) kötött, *mērevalóút* (mellrevaló) vesz fel, mely ugyanolyan, csak nem annyira mintás, mint a leányé. Fekete *bokré-tás kalapot* tesz a fejébe, mert „hajadonfünt“ csak akkor jár, ha gyászol. Lábát fekete, keményszárú, erős csizmába bujtatja.⁷ Ha az öltözködéssel elkészültek, a két násznaggyal és a kiadóval a jegyzőhöz mennek. *Ujjas pánkóút* (ujjas, ujjalakú pánkó), melybe az évszámot és nevüket *cifritották*, kap a jegyző ajándékba mindkettőjüktől. Közben megszólalnak a harangok és a lakodalmas vendégség már várja, hogy a *tiszteletes úr* összeeskesse őket. A jegyzőtől külön-külön mennek a templomba.

A vőlegény érkezik előbb, azután pedig nemsokára a menyasszony, akit az egyik nyoszolyóasszony a vőlegény mellé a *templom piacára* állít ki és rendbehozza a leány ruháját. Megtörténik az *esketés*. Az esketés után, miután már helyet foglaltak, a menyasszony, ha ügyes, kiszalad a templomból és otthon elrejtőzik. Ilyenkor a vőlegény vőfélyének kell megkeresni. Nagy szégyen az, ha meg nem találja!

A gyülekezet is lassan oszladozni kezd és készül mindkét háznál a lakodalmas menetre, mellyel a vőlegény a menyasszonyért jön. A leány házánál a *tulipántos ládát* (tulipános láda) készítik. Ebbe rakják a sok hozományt. Ott áll már készen a többi ajándék is, melyet szüleitől, a rokonságtól, meg az ismerősöktől kapott. A vőlegény és rokonsága ezalatt díszítik a csetenyés szekereket, amelyekkel a menyasszonyért fognak menni.

Dúdok (*dúd* ‚világi ének‘) csendülnek fel és megindulnak a szekerek. Így szól a „szava“ egyik dúdnak:

A vālkaji templon körül	Arambú van a ngy lába hop...
Új, ju, ju, júj	Úgyēj Mārci nē új rája új...
Fōrdül a szerencse kerék	Mēr lētōrik a ngy lába hop...
Hop pá páré, hop, hop, hop	Ha lētōrik újjat veszek új...
Ott fōrdü mēk Pandūr Mārci új... ⁸	Mégis csak a tijéd lēszek hop...
Keví Kata szomōrkodik hop...	Keví Kata fēsükodik új...
Ugye Mārci be szíp vagyok új...	A tükōrbe gyōnyōrkodik hop...
Ippek hozzád illōü vagyok hop...	Ugye Mārci, de szíp vagyok új...
Keví Kata új kaszténnya új...	Ippek hozzád illōü vagyok hop...

A menyasszony házánál azonban nem eresztik be őket. Csak mikor a násznagy a kiadónak erre a kérdésére „Mi járadba vadnak?“, megfelelt, hajthatnak be a szekerek és kezdődhetik a felrakodás és a búcsúzás. A vőlegény először megköszöni, hogy neki ilyen jó leányt neveltek és átadja ajándékait, az após- és az anyós-csizmát. E közben ezeket mondja: „*Már ezután ity szólulítom kēteket, lēsznek szivessek elfogadni tōllem eszt kedves apámuram és anyámasszony.*“

Azok megköszönik és most a leány áll szülei elé. Így búcsúzik tőlük hosszan, bánatosan:

⁷ A leány és legény egyes ruhadarabjairól részletes leírás található Malonyay: i. m. 48—56. l.-ján.

⁸ A réját mindig ismétlik.

A muzsika szóznak ájjon mők pengése
 A sárkanytyuknak is ájjom mők csengése
 Mör bucsuzásomnak most léssen kezdete.
 Jáj miként indiccsam szóulásra ájkajim
 Mör látom, hogy égneq lobogóú fákjajim
 Jelem vannak már kivánt virágajim
 Mejjeken örömmél számláltam napajim
 Mióta a zisten a világra hozott
 Erőüs ész böücs kárjám mindeddik hórdozott
 Mos mēj szerencse éltemre vigyázott
 Mért étü hütös társäl megajándékozott
 Istenem ténéked adok hálaadást
 Bocsáss egedbü minkettöünkre ádást
 Hogy néket téhessünk szívbéli fogadást
 Bödögul érhessük a víksöü számadást
 Mán tovább véletlek éppen nem lehetek
 De hogy nē bucsuzzak ára nem méhetek
 Azér mid beszílek rá figyēmezzetek
 Hogy éntöllem bucsut minnyájam vegyetek.
 Éngemet nevelöü idēs kedves nemzöü atyám
 Idēs tején tártott kedves idēsanyám
 Étü tártot madarat is ha észalasztanátok
 Azután izs bizony tudom bánkóúdnátok
 Hát hogy éngem vékkép szeretet lányotok
 Ebbe a zóúrába kikē bocsátnotok
 Hogyne fájna értem érzéken szívetek
 Mikor éngem vékkép szárnyomra engettek
 Azér szívem s lékem szeretet szülöjím
 Kiknek nevékettem ölelöü kárjajin
 Hoty kezgyem tölleték valöü bucsuzásom
 Hogy érhessen oda gyenge tudományom
 Hogy mékköszönhessem velem tēt jóúsáktok
 Irántam mutatot kegyes gondossáktok
 Tudom, hogy ti éngem mikör kicsi vóútam
 Különösön idēsanyám, kinek tejit szoptam
 Ölibe szorítot kárjain hórdozott
 Még a fuvóú széltü is megötāmazott
 Rengöü böcsöüm mejjet álomszakasztássäl
 Alavásom átäl nyukhatatlansággäl
 Mint idēsanyám vóútt hozzám nyájassággäl
 Köszönöm én tehát szípem mékköszönöm
 Drága jóú szülejím szívesen köszönöm
 Hogy éngem, miny gyengét mégeröüsitettek
 Valamint étü kicsit nagyra nevétek
 Még is tanítottak erköcs tudománra
 Köszönöm hát azért a zistem megággya
 Ággya még a zisten kegyémeket jóúväl
 Ággya még mindenkör sok jóú áadásokkäl

Juttassa a zistem már örökségekre
 Elindút leányok kívánt örömére
 Kétek pedig nékem mám megengedgyenek
 Míny gyenge gyermek mindent nem tettem még
 Ággya még a zisten örökké kéteket
 Csókolom szájakat, csókolom kezeket.
 Ti pedig szeretet kedves tesvérejm
 Fírfi és nőünémű igazi vérejm
 Jöjjetek közelebb mégéccēr lássalak
 Bocsánatot kérek, hogy mékszóulittalak
 Tudom, hogy még gyermek én is kicsin vóutam
 Mikör még nem tuttam jóut vagy rosszat szóutam
 Ha méksértettelek kedves tesvérimet
 Mos megengedgyetek mer én megengedek
 Köszönöm húsiktekk hozzám jóuk valátok
 It hogy ezuttal egymástū megvájjunk
 Mēr most lészen tölleték víksőü bucsuzásom
 Ággyom még a zisten szivembü kívánom
 Ti leámbarátim kikkē társákottam
 Vagy a legínsig és Válkóü ifjusága
 Idegyüt vendíksík kicsinnye és uaggya
 Megengedgyetek, ha valamít vétettem
 Minnyájakokat a zisten étessem.
 Kedves rokonim köszönöm jóusáktok
 Hogy nem sājnatátok töllem fáraccsáktok
 Hogy ekisérjenek engem idegen lakásra
 Jóül esik szivemnek, hoty körülöttem látom
 Ággya még a zistem mostan asz kívánom
 Vigre utójjára ē kē keserenni
 Midőn szülejimet ity kē szóulítani
 Idésapám idésanyám fogjon kezet véllem
 Ölejjem mēk csókojjom mēk kikkel ápol engem
 Öregséggy gyámolóüja egíssígek fentártóüja
 Légyen a menny és a főüd ura, megádóüja, méktártóüja
 Ádást kérek, ádást várok
 Ággya még a zistem, minnyájoknak
 Jóüccakát kívánok.

A szülei megölelik, megcsókolják és a többitől is elbúcsúzik. Mikor azután már a szekereket megrákták, egyikre ráteszik még a *termőágaskosarat* (termőágaskosár), melyben a völlegény családjának szánt ajándékok vannak és perez meg pánkó. Rakodás közben megkezdődik már az elmaradhatatlan csujogatas:

Málé lisztet habarátok
 Lēján nélkü maradátok új, ju, ju, ju, ju, ju, ju.

Csak a leányoknak és kis gyermekeknek nem szabad ebben résztvenni.

A menyasszony felül a két vőfély közé, akik rögtön rá is kezdik:

Aggyon Isten jócuccát
Mi mán visszük Erzsikát
Mi visejjük a gonygyát új...⁹

A vőlegény a két násznaggyal a hatókrös szekér előtt megy és vigyáz, nehogy valami baj történjék. Sokszor megesett már, hogyha a legény nem volt elég szemfüles, hogy a kerékszeget kihúzták, vagy gyorsan *mékságatták* az állatokat, hogy úgy fordult fel — szégyenszemre — a szekér. Csodálatos látvány, amint ez a hosszú szekérsor, melyet a díszesen felöltözött lakodalmas nép követ, lassú menetben a falun keresztül halad. Énekelnek, csujogatnak. Most az alkalom, hogy kiki megmondja, ami szíven fekszik. Haragját vagy keserűségét csujogatókba tömörítse. Mindenkinek kijut a csujogatóból. *Kicsujogatják*, hol szépen, hol természetes nyersséggel és nyíltsággal a menyasszonyt:

Bálint András sok irigye Sárga rigóú pillangóú
Mégis van szíf felesége új... A valkaji lám mán jóú új...

Ez a léjány ojan szíp
Mint üveg alatt a kíp új...

párbeszédés formában:

A menyasszom bujába De biz oda sē bujjék
Bujik a sajátába új... Mērt onnét is kiláccik új...

Az egész násznép egyszerre, karban:

Azér vagyunk ojam víg
Mērt a menyasszonyunk szíp
Szíp a hire, szíp a neve,
Szíp a magaviselete, új...

A vőlegény násznépe sem hagyja magát:

A vőülegín sē csúnya
Ojam, mint egy bokréta, új...

Szíp a fekete bárány A legín is amēj bārna
A feketeszemű lány Amējnek szíb göndőr haja, új...

Egymást bosszantva:

menyecske:

Ezeknek a legínyeknek
P... kéne szegínyeknek, új...

legény:

Kéne biza de nēm jóú
Belekötött a hírnjóú, új...

⁹ A réját itt is, alább is ismétlik.

menyecske:

Nem kötött abba a hírnőú
Csak nem tudod mire valóú, új...

Ha valaki az ablakból nézi őket:

Jāj de szípen níznek minket
Ággya még a zisten űket, új...

A „tiszteletest“ sem hagyják ki:

Tiszteletes udvarán	Szereti a pap a lencsét
Szaporodik a bárány, új...	De még jobban a ményeskét, új... ¹⁰

Mikor aztán a legény otthona felé közelednek:

Nē búsuíjon anyámasszony,	Ki a házát kisépérje
Lész mán, aki mosogasson,	Ki a túszejt megmeszejje
	(Ki a szívit meggyötörje), új...

Megérkezéskor:

Kész szem árpa, kész szem rozs
Mégérkesztünk ippeg most, új...

Leszállnak és lerakodnak a szekerekről, a menyasszony pedig férje szülenei
békőszön (bekőszön):

Aggyon Isten jóú estét apámuram, anyámasszony
Már ezután íty szóúliton kēteket
Hotyha megengedik nékem ezen nevezetōket
Kūlönōsnek veszik a zēn kōszōntōú beszīdemet
Hotyha magok lejányoknak elismērnēk ēngemet
Járáson kelēsem Isten igazgattya
Istem vezírēd bē ēngem esz hājligba
Ádom űū szen nevét, hoty kézem vezetett
Kegyēmēbū Isten e hászhoz ēngemet
Szīvejiket a zūr én hozzám hājtotta
Fogaggyanak tehát kētek hājlikogba
Lēgyenek szūlōjim heíjet jóú oktatóúk
Minden űgyejimben nékem űtmutatóúk
Kētek elōtt állok alázatossággāl
Kōszōntōm szīvembū egēz buzgósággāl
Ide én Istennek szīp házábū jōttem
Hōl fījoknak örōk hūsíget eskűttem

¹⁰ Egyik régebbi tiszteletesnek szōlt ez.

S midőn firjemnek hűsítet fogattam
 Akkōr magam kētek lányoknak attam
 Hűsítet igérvén nēm kívánok sokat
 Csak nízzenek úgy min lējányokat
 Mērt idész szūlejim sírva maradának
 Amikor éngemet útnak indítának
 Kedves jój tesvérim, könnyeszték érettem
 Mērt őüket szívem méjjébū szerettem
 Ide azon idész remínsig vezetett
 Hogy nēm léssz irántam hideg szeretet
 Idēsanyám hejjet más jój anyát látok
 Akibe szívemnek örömöt talállok
 Bōdog lészek, ha ōj szeretve ölēne
 Ezem bōdokságba kēd is ríszes lēnne
 Én az igaz, nēm esz házba szūlettem
 Idēsapám Péter Isván házánál nevēkettem
 Sōrs által esz hējsigbe esz házhoz vezettettem
 Én is hűsígemet mire köteleszttem
 Hōuttomig méktártom úgy ágyōn a zisten
 Szūlejim, testvérejim mīj szomorom valának
 Mikor éngem szárnyak alól ide ēbocsátának
 De a sōrsnak vizzisinek engenni kéntelenek valának
 A zisten ōtāma alatt éngem ēbocsátának
 Isten, aki teremtette eszt a pompás világot
 Sokképen nehéznek látá a magányosságot
 Maga szērzette kezdedbe a bōdok házasságot
 Társul adá Ádám mellé Éva asszonságot
 Ábrahám is ity kēt össze ama kégyēs Sárávāl
 Izsák a zōü fija ama szūz Rebekávāl
 A mezopotámijaji Betunénak lányávāl
 Kīt Elizēr szōugája hozot nēki magávāl
 Így Isten rendelēzsbū hozott éngem magoknak
 Kētek kedves gyērmekük hütős társának
 Fogaggyanak ē hát kérem magok lányaknak
 Engedēmes fogok lēnni kegyēmek szavoknak
 Lēgyen esz ház ezzel Istennek adása
 Köszōntōü szívemneg buzgōu ōuhājtása
 Köszōnni kívánok e ház gazdájának
 E zōurátú fogva apámnak, anyámnak
 Ha szívesen veszik a zēn köszōntōü beszidemet
 Ággya még a zetek ura kegyēmeket
 A zisten esz házat tēgye állandōuvá
 A zēgnek adása ide hārmatozzon
 Hogy az adás innét suha ē nē foggyon
 Ahány csep víz vagyon a Nilus erébe
 Hám bimbōu virágzik a virágos kērbe
 Valamēnnyi csillag ragyok szíp idōübe
 Annyi adász szájjon rájok életōgbe

Ággya még a zetek ura kőtek szeméjjekeket
 Jóuszágokat, cseléggyeket egisz hējségeket
 Ággya még a zisten kőteket séngemet
 Atyám, ki a zégbe vaty hāl mēk köszöntésemet.

A vőlegény apja és anyja kezet fog a leánnyal, aki még mielőtt leülne, pálinkával *ráköszönt* apjaurára:

Az Isten ággya mēk kēdet apámuram
 Fētőütött üvegem most kēdre köszöntöm
 Fogaggya ē töllem mēr jóu szívvel adom
 Mēr ide vezérēt éngemet a sōrsom.

Átadja az ajándékokat. Ahogy leült, fiúgyermeket tesznek az ölébe, hogy majd fiú legyen az elsőszülött. A gyerekekne peracet ad. A legény is csak most először ülhet melléje a násznép előtt. Közben egyre többen gyűlnek be a házba és készülődnek a tánchoz. Felteszik a *konytyólóu abroszt* (kontyoló abrosz) és a leányt a nyoszolyó asszonyok *fēkonytyojják*; haját két *tyikába* (fonatba) fonják és kontyba csavarják. „*Jāj, szēgint, hogy mēgdobáták, hogy mēgdagatt a feje*“ — mondják ilyenkor a bentülők. Amíg ez folyik, a leány régi legényismerősei arra törekednek, hogy észrevétlenül a *nászággyba* tövist, tojásajat, nem egyszer még cserepet is tegyenek. Ha nem elég figyelmes a leány lefekvéskor, nagyon pórul járhat. Éjjelre a szülők a *sütőházba* (kisebbik szoba), az új pár pedig a *lakóházba* (nagyobbik szoba), megy aludni.

A *reggeli köszöntőü* (reggeli köszöntő) elmondásával kezdi meg az új asszony a másnapot:

Béjöttem esz házba Isten kegyēmévél
 A zanyaszentēgyháznak őj szíp seregévél
 Őu, a szent Isten az én jövísemet
 Szerencsésé tenné ide bēlípísem
 Mivē szent Isten szerencsēm íty hoszta
 Hogy éltem napjába hú társat ada
 Ezen hív szerencse it vala létéve
 Ifjú legín ki párjának vesze
 Őu igrāmas Isten vilák teremőüje
 Minden teremőit hú gonviselőüje
 Fētekintek hozzád a magas egekre
 Árazd áadásod egész életünkre
 Bikessíg bōdoksák közöttünk lakozzék
 Az öröm szeretet mindég virágozzék
 Hogy éhessük egisz életünket
 Istenem és uram hād mēk kérésemet.

Azután siet rendbe tenni a házat, mert nemsokára jönnek a nyoszolyó asszonyok, akik tányérokka és kancsókkal díszítik fel a szobát. Ekkor *rakják fē* (felrakják) a *vetett ágyat* is. Közben megint csujogatnak. A *fēlerítés*

(felterítés) közben sok bolondságot csinálnak. Sokszor gyapjút tesznek a szénre, s bűzétől senki sem maradhat meg a szobában.

A *ményecskét*, aki reggel még mindig egy fonatba fonta haját, újból felkontyolják. Öltözete most már nem gyászos. Piros pamuttal kivarrt vállfős inget vesz fel, melyre piros pántlikát köt. Mintás kendőt vesz elő. A *dulándrét* is felkötí. Így mennek a templomba. Itt az *új asszony* az *anyóusz szigbe* (anyós szék), az *új embér* (új ember) pedig az apja helyére ül.

Templomozás után a vőfélyek *hérizbe gyűjtik össze a népeket*. Az új házaspárnál azonban nem engedik be őket, mert közben a két vőfély eltűnt, hogy ne tudják meg a *hérizsek*, hogy ki hívta meg őket. A násznagy áll végre elő és kérdezi, hogy hol van a menyasszony. A házból *ijesztőüket* és „bohóco-
kat“ mutatnak ki, s csak legvégül az új asszonyt. Kérdik, hogy ez volt-e az. „*Jāj nēm ijem vóut, mēkszáta a hārmāt, mēgdagatt a feje*“ (mert kontyban van a haja) — hallatszik kívülről, mikor az új asszonyt meglátják. Végre azután beengedik őket. A fiatal menyecske mellé szülei ülnek. A fiatal férj pedig, aki különben mindig az első a házban, ahogy mondják: „*A keszkenőü mindétik fē kē emejje a kalapot*“ — most kiszolgálja feleségét: *visszaggya a lányt apjának és anyjának*.

A lakodalmas ebédhez a násznagy hívja meg az ottlevőketi

Urak asszonságok foglaljanak hejjet
Terítve a zasztál mindenki lēühet
Ot künn a konyhába zaklat a szakácsné
Ha mék soká várunk ēpuhul a lé
A legínyeknek is viszket mán a tāpa
Násznípünk fūrōsznek étēbe itāba
Asztán hogy a sok lányt māj mēkfōrgassák
Itt állanak körülem kīszen amin láttyák
Kényēmeskeggyenek csak ide telepenni
Étēbü itābü ami lēs rizsvenni
S én hogy jóü levessē vessék mēg a zágyat
Kivānok szivembü igen jóü itvāgyat.

Mindegyik tál ételre *kōszöntōüt* (köszöntő) mondanak, legtöbbször a násznagyok.

Levesre:

Isten nevēben imē mēgērkesztem
Tudom, hogy asz monygyág biz jóücs cselekettem
Imē itt a leves étkek alapja
Násznagy űr a példāt mēgmutatya
Imē tehát a leves mejjet adot jóü hūs
Azért itt sēnkinek szive nē lēgyen būs
Nosza muzsikusok szojjon hát a vik tus
Ezzē dicsírtešsük a zūr Jēzus Krisztus.

Marhahúsra:

Itt a jóü mārha hūs, mellette a tōrma
Tessük vendīgejim metējjék ē sōrba

Ejnye talám mireg van a pálinkába
 Igyanak nē légyen jókedvögbe csőrba
 Ezért a törmájér jóu sokat fárattam
 Magyarország jóu részét széltibe bėjártam
 Eszt a keveset is Maros tövibe ástam
 Szerencsémnek tårtom, hogy rátaláltam.

Paprikásra:

Mivē, hogy nincs több ijen ízes étek
 Erre az embērnek vizet inni viték
 Itt a jóu paprikás urajim vegyétek
 Széles jóu ítvággal egyétek.

Alig hangzott el néhány köszöntő, a szakácsné jelenik meg az ajtóban, akit az egyik vőfély vezet be és a szakácsné bekötött kezére mutatva, kezében a „nagykalánnal“, ezeket mondja:

Hajjunk szóut én ismem papolok
 Addig jóu urajim tölle mēk sē vállok
 Mig asz mēg nēm nyerem amijért istállók
 Bezzeg násznagyuram szomorú hír vagyon
 A szakácsné keze sebes nagyon
 Szegín hogy a rántást ot kün kevérgette
 A jop kezit a tűz szörnnyem mēgégette.

A „nagykalánnal“ körüljár ezután és a szakácsné számára gyűjt. Evés után kezdődik a *szóullás* (szólás). A fiatal pár egymás mellé ül, előttük bor és tészta van. „Ki akar szóullani?“ — kérdi a násznagy. Először a férj édesapja áll elő és ajándékozza meg a fiatal párt, azután jönnek az új asszony rokonai. Minden *szóullót* (szóló) a fiatal asszony pálinkával kínál meg és így köszöni meg az ajándékot: „Köszönnyük szípen a zisten ággya mēg.“ „A zisten szaporiccsa mēg“ — feleli rá a szóló.

Adakozás után a vőfély *kiszójjá* (kiszólja) a *mēnyasszon táncot* (menyasszony tánc): „Mos kezdődik a mēnyasszontánc“:

Imé itt áll előttünk
 A zidēs mēnyasszony
 Hogy mēnyeske fejjel
 Először mulassson
 Minden vendígnak
 Egy nóutát juttasson
 S mājđ az ajándígbú
 Új csizsmát vārosson
 Táncojjon hát velle
 Mindenki ety kürtát
 De ē nē tipōrják
 A csizsmájja sārkat

Gondojjanak āra
 Hogy drágájér vārták
 Asztán tōmjik mēg
 Bankóuval a mārkat
 Az asztā közzešin
 Van ēggy üres tányér
 Ēn kezdem a táncot
 A többi mēg rájér
 Addig mēnnyenek ēl
 Hatosér, krājcárér
 Húz rá cigán, húz rá
 Az új házaspárér.

Megkezdődik a tánc, először a vőfély, azután a férj, majd ennek az apja és anyja táncoltatja meg a fiatal ásszonyt. Mindenki, aki ezután vele táncol, köteles bizonyos összeget a tányérba tenni, melynek fele az új házaspáré, fele pedig a cigányé.

„Ki a hibás?” — kérdi a menyecske. — „Én, jó?” — feleli rá a legény és máris ott járják büszkén, tüzesen, cifrázva. Ha fárad a menyecske, a nyoszolyó leányok váltják fel. Közben *falámoznak* is egy kicsit. Almás étel kerül megint az asztalra. Vig dúdolás kezdődik, megint felcsattan a csujogató és egymást és a táncolókat bírálják:

Ha uty tunná szitáni	Jár a farod, mint a csíp
Mint a farod riszáni, űj...	Mint akit a bőha csíp, űj...

Ha valaki elszólta magát, vagy „sántított” a versben:

Cserip tányér csapd össze	Három kosár piros āma
Nyálosz szádat fogd össze, űj...	Ojat szóúllál mint egy mārha, űj...

Reggelre jár már az idő, mikor lassan oszladozni kezd a lakodalmás vendégserég. Felhangzik még egyszer az utolsó csujogató és egyúttal jókivánság is:

Mégette a tyúk a lencsét
Aggyon Isten jó szerencsét, űj...

Azután csend borul a lakodalmás házra.

A kalotaszegi lakodalom, s így a magyarvalkói is, számos olyan emléket őrzött meg és tartott fenn, mely bennünket arra a korra emlékeztet, amikor a legény a leányt még úgy rabolta el magának. (A leány gyakori megszökése, elrejtőzése, alárendelt szerepe, stb.). A falusi nép még mindig meséli azt a történetet, amikor Nuc, a havas királyának fia, Valkai Borbárát elrabolta és havasi magányába vitte.

Számos nyomát találjuk azonban a magasabb társadalmi rétegekből a néphez leszállott szokásoknak is (köszöntők, a násznagyok szerepe, a lakodalmi ebéd, stb.), melyre jó példával szolgál a kalotaszegi nép egész életberendezése és művészete is. Pl. a varrottások mintáinak összetétele.

Mégis azért legjobban a kalotaszegi nép lelkülete tükröződik vissza benne: szereti a szépet és igyekszik mindennek megadni a módját. Ezt mutatja a kalotaszegi ember maga, háza, ruházata, művészete és lakodalmá is.*

Nagy Jenő

* Nyomdatechnikai okokból az ű félhangzót egyszerű ű-vel, az azonszótagú l, r és j előtt megnyúlt őr és ű hangot pedig őr és őr-vel jelöltük [A szerk.].